

Broedvogels van de Noordwijkse Noordduinen

Jelle van Dijk

In 2004 werd in een groot deel van de Noordwijkse Noordduinen (verder aan te duiden met Noordduinen) een volledige broedvogel-inventarisatie uitgevoerd.

Het betrof de kavels 18c (Willem Baalbergen, Jelle van Dijk), 18d (Annelies Marijn, Ineke van Dijk) en 18e (Rien Sluijs). Al eerder, in 2001 was het terrein van de Noordwijkse Golfclub volledig geïnventariseerd (Jelle van Dijk). Het ontbrekende deel tussen deze kavels en Noordwijk aan Zee werd in 2003 (kavel 18a) en 2004 (kavel 18b) door Ees Aartse op bijzondere soorten geïnventariseerd. De ligging van deze kavels is aangegeven op de kaart bij het artikel *Broedvogelonderzoek bijzondere soorten in 2004* in deze Strandloper.

De laatste keer dat het gehele gebied tot aan de Noraweg door leden van onze vereniging geïnventariseerd werd, dateert al weer van 1983! Hierna werd dit gebied in 1998 onderzocht door André van Kleunen (SOVON) in opdracht van Staatsbosbeheer (SOVON-inventarisatierapport 1999/03). Bij dit onderzoek werden alleen enkele algemene soorten niet geteld.

In de bijgevoegde tabel zijn alle telgegevens samengevat. Bij deze tabel moeten de volgende opmerkingen worden gemaakt:

- de nul (0) geeft aan dat er wel op de soort is gelet, maar dat de soort niet broedde
- het sterretje (*) in de lijst van 1998 betekent: niet geteld
- *cursief* gedrukte soortnaam: de soort komt niet voor op de lijst van bijzondere soorten en is dus niet geteld in de kavels 18a en 18b. Daar het hier om algemene soorten gaat zal het totaal in de kolom 2001-2004 totaal voor deze soorten te laag zijn.
- Om de tabel op één pagina te krijgen zijn enkele soorten weggelaten:

Nijlgans: in 2004 één paar in kavel 18b

Bergeend: in 1983 nog één paar, hierna niet meer broedend

Wulp: tot midden jaren tachtig regelmatig broedvogel met 1-2 paren

Zwarte Specht: broedvogel in 1983 met één paar

Gekraagde Roodstaart: in 1998 werden 3 territoria vastgesteld

Bosrietzanger: alleen een melding in 1983 (4 paren)

Grauwe Vliegenvanger: nog broedvogel in 1983 en 1998 met één paar

Spreeuw: in 1983 werden 20 paren gemeld.

Putter: alleen in 2004 werd één paar gemeld (Piet Florisdal).

Veranderingen

De inventarisaties van de laatste jaren maken het mogelijk de huidige vogelstand in de Noordduinen te vergelijken met die in 1983 en 1998. Uiteraard moeten hierbij de grote lijnen worden aangehouden. Fluctuerende aantallen kunnen immers worden vastgesteld zonder dat er werkelijk veranderingen zijn geweest. Zo werd er in 1983 nog niet gewerkt met de huidige, wat strengere SOVON-richtlijnen waarbij begrippen als datumgrens en fusie-afstand een belangrijke rol spelen. Ook de verschillende inventarisatie-ervaring bij de tellers nu en toen kan niet-bestaande verschillen genereren. De bespreking zal zich daarom beperken tot drie categorieën: a. verdwenen broedvogels, b. nieuwe broedvogels en c. soorten met opvallende aantalsveranderingen.

Verdwenen broedvogels

Boomvalk: Tot het jaar 2000 broedde deze soort vrijwel jaarlijks bij de Duindamse Slag. De komst van de Havik heeft zoals op veel plaatsen deze soort verjaagd.

Zomertortel: Het aantal in 1983 is hoog, maar daarvoor, in 1978, werden zelfs 41 paren geteld. Het verdwijnen van deze soort uit de Noordduinen is niet in verband te brengen met bepaalde, zichtbare ontwikkelingen in het gebied (Vossen, meer recreatie, vergrassing, enz.).

Ransuil: Gelet op recente winterwaarnemingen zou deze uil nog wel ergens in de Noordduinen kunnen broeden. Dichtbij een havikshorst zal dat niet zijn!

Veldleeuwerik: In het vlakke gebied bij de Duindamse Slag was deze soort tot begin jaren negentig de talrijkste broedvogel. Of het verdwijnen van deze soort geheel aan de Vos moet worden toegeschreven is maar de vraag, want de Boomleeuwerik is inmiddels hier teruggekeerd!

Aan dit lijstje moeten nog de reeds eerder genoemde soorten worden toegevoegd:

Bergeend, *Wulp*, *Zwarte Specht*, *Gekraagde Roodstaart*, *Bosrietzanger*, *Tuinfluiters*, *Grauwe Vliegenvanger* en *Spreeuw*.

Nieuwe broedvogels

Nijlgans: Ook in de Noordduinen, bij het Lappennest, heeft deze soort zich nu gevestigd.

Buizerd: In 1998 werden baltsende vogels gezien, maar werd nog geen nest gevonden. In 2004 konden op aanwijzen van Ted Hoeks (SBB) twee horsten worden gelokaliseerd. Er werd geen broedsucces waargenomen.

Havik: Met ingang van het jaar 2000 broedt deze soort op de Noordwijkse Golfclub of in het aangrenzende dennenbos.

Sperwer: In 1990 broedde een paar op de golfbaan. Bij dit nest werd het wijfje geschoten. De laatste jaren, uitgezonderd 2004, broedt de Sperwer in het bos bij de werkschuur van Staatsbosbeheer.

Soorten met opvallende fluctuaties

Wilde Eend: Het vrijwel verdwijnen van deze soort heeft vermoedelijk alles te maken met de predatie door Vossen.

Patrijs: Na volledig uit de Noordduinen verdwenen te zijn, werd in 2003 en 2004 weer gebroed op de Noordwijkse golfbaan.

Fazant: Voor deze soort geldt hetzelfde als voor de Wilde Eend.

Koekoek: In 1983 was het gebied opgedeeld in meer en dus kleinere kavels. Men was zich er toen vermoedelijk te weinig van bewust dat de Koekoek een uitgestrekt territorium kan hebben dat meerdere kavels omvat. Het totaal van 11 zal aan de hoge kant zijn, maar dat er toen veel meer Koekoeken rondvlogen dan nu, staat buiten kijf.

Grote Bonte Specht: In 1983 werden tussen Duindamse Slag en Noraweg 7 paren geteld. In 2004 ging het om 14 paren. Deze verdubbeling is te danken aan de grotere variatie in het bos en de toegenomen nestgelegenheid in de vorm van afgestorven dennenstompen.

Boomleeuwrik: Met 6 broedparen scoort 2004 gelijk aan het beste jaar uit het verleden (1978). In 1981 waren er nog 4 paren, maar enkele jaren later was de soort al volledig uit de Noordduinen verdwenen.

Tapuit: Op de lijst staat nog één paar, maar broedsucces werd hierbij niet vastgesteld. Vermoedelijk kan deze soort al bij de verdwenen broedvogelsoorten worden bijgeschreven. In 1983 was de terugloop in aantal reeds begonnen, want in 1981 broedden er alleen al ten zuiden van de Duindamse Slag nog 30 paren. Ook deze soort is vermoedelijk heel kwetsbaar als er Vossen (en loslopende honden) in het gebied aanwezig zijn.

Grasmus: Gelet op de onvolledigheid van de telling zullen er in 2004 meer Grasmussen hebben gebroed dan in 1983. In dat jaar was de populatie zich nog aan het herstellen na de sterke terugval

van eind jaren zestig. Vergeleken met de 161 paren uit 1998 is de stand duidelijk teruggelopen, ook als we rekening houden met de onvolledigheid van de telling.

Fitis: In 1983 werden tussen Duindamse Slag en Noraweg 47 paren geteld. In 2004 waren dat er nog maar 28. In 1991 en 1992 keerden opvallend weinig Fitissen terug uit Afrika. Volledig herstel zoals bij de Grasmus heeft bij deze soort niet plaatsgevonden.

Glanskop: Met 12 paren scoort deze soort hoger dan ooit. Het ouder worden van het bos, meer loofhout en meer nestelgelegenheid in de vorm van afgestorven dennenstompen hebben deze toename mogelijk gemaakt.

Pimpelmees: Ook deze typische loofhoutmees heeft kunnen profiteren van de veranderingen in het dennenbos.

Kuifmees: Deze soort is aan naaldhout gebonden, maar vindt in de Noordduinen nog steeds voldoende foerageergebied. Ook deze soort zal geprofiteerd hebben van het toegenomen aantal dennenstompen als nestelgelegenheid.

Ekster: Met de komst van de Havik maken Eksters en in mindere mate Zwarte Kraaien, zware tijden door. De meeste Eksters zijn dichtbij Noordwijk aan Zee te zien, een gebied waar de Havik zich zelden vertoont.

Vink: Van een zeer schaarse soort met 6 paren heeft de Vink zich ontwikkeld tot een talrijke soort met 49 paren (bij een onvolledige telling). Bekijken we alleen het gebied tussen Duindamse Slag en Noraweg (volledige tellingen) dan is de Vink hier toegenomen van 4 paren in 1983 tot 43 paren in 2004. De Vink heeft blijkbaar optimaal geprofiteerd van het ouder worden van het dennenbestand in combinatie met de toename van loofhout.

Kneu: In 1983 was het gebied buiten het dennenbos veel minder dicht met struiken begroeid dan nu. Ook de vergrassing met Duinriet was toen nog niet zo opvallend. Kneuen foerageren op de bodem op zoek naar onkruidzaden en insecten. Door de afname van geschikt foerageergebied is de stand vrijwel gehalveerd vergeleken met die in 1983.

Tenslotte

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat de broedvogelstand van de Noordduinen aan grote veranderingen onderhevig is. Een deel van die veranderingen is het gevolg van trends over grote gebieden (Nederland, West-Europa). Zo nemen Havik, Buizerd en Nijlgans overal toe in Nederland. Al eerder waren Grauwe Klauwier en

Geelgors uit de Noordduinen en geheel West-Nederland verdwenen.

De komst van nieuwe predatoren zoals Vossen en Haviken, heeft grote invloed op bepaalde groepen vogels. Grondbroeders zoals Wulp en Bergeend verdwenen door de Vos en soorten als Ekster en Houtduif lijden onder de predatie door de Havik. Ook de invloed op de konijnenstand en daarmee indirect op de begroeiing en alles wat daarmee weer samenhangt, moet niet onderschat worden.

Een deel van de veranderingen is terug te voeren tot veranderingen in het duingebied zelf. De verstruiking en vergrassing van het open duin is gunstig geweest voor Nachtegaal en Braamsluiper, maar ongunstig voor een soort als de Kneu. De verdere uitgroei van het dennenbos en vooral het

beheer waarbij het loofhout meer kansen krijgt en oude dennenstronken niet worden opgeruimd, heeft een positieve uitwerking gehad op de broedvogelbevolking van het dennenbos.

Een negatieve factor in het bos is de toegenomen intensieve recreatie. Was de drukte vroeger beperkt tot het weekend, tegenwoordig staat de parkeerplaats bij de Duindamse Slag vrijwel dagelijks vol met de auto's van trimmers en hondenliefhebbers. Toch blijkt dat gedeelten die met een hekwerkje worden afgezet, in het algemeen rustig blijven en als een soort refugium dienst kunnen doen. Het verdient aanbeveling om in de nabije toekomst de ligging en de omvang van deze refugia nog eens kritisch te bekijken.

Broedvogels van de Noordwijkse Noordduinen									
soort / kavel	2003 18a	2004 18b	2004 18c	2004 18d	2004 18e	2001 18f	2001-04 totaal	1983 totaal	1998 totaal
Wilde Eend	0	0	0	0	0	1	1	11	*
Buizerd	1	1	0	0	0	0	2	0	1
Havik	0	0	0	0	0	1	1	0	0
Sperwer	1	0	0	0	0	0	1	0	0
Boomvalk	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Patrijs	0	0	0	0	0	1	1	4	0
Fazant	0	0	0	1	0	1	2	11	17
Houtsnip	0	0	0	0	1	0	1	1	1
Holenduif	0	0	0	2	1	0	3	3	4
Houtduif			7	10	16	9	42	115	*
Zomertortel	0	0	0	0	0	0	0	28	6
Koekoek	0	0	0	1	0	1	2	11	3
Bosuil	0	0	1	0	0	0	1	2	1
Ransuil	0	0	0	0	0	0	0	4	2
Groene Specht	0	1	0	1	1	0	3	4	3
Grote Bonte Specht			1	6	8	0	15	7	8
Boomleeuwerik	0	2	1	2	0	1	6	2	1
Veldleeuwerik	0	0	0	0	0	0	0	33	0
Boompieper	0	4	1	2	3	4	14	20	7
Graspieper	4	2	2	5	0	10	23	38	27
Winterkoning			6	14	21	3	44	43	*
Heggenmus			7	12	5	8	32	79	79
Roodborst			9	13	19	1	42	43	*
Nachtegaal			8	4	4	7	23	41	63
Roodborsttapuit	3	0	2	4	0	3	12	7	14
Tapuit	1	0	0	0	0	0	1	24	4
Merel			8	13	11	9	41	59	*
Zanglijster			0	3	2	0	5	6	10
Grote Lijster	0	0	0	0	1	0	1	2	1
Sprinkhaanzanger	1	3	0	1	0	1	5	5	14
Braamsluiper	6	3	0	1	2	0	12	3	10
Grasmus			8	4	4	11	27	31	161
Tuinfluit	0	0	0	0	0	0	0	6	1
Zwartkop			2	5	7	1	15	12	22
Tjiftjaf			7	22	27	0	56	23	73
Fitis			8	10	8	11	37	143	114
Staartmees			1	1	1	0	3	2	4
Glanskop	0	1	3	4	4	0	12	2	7
Kuifmees	0	2	3	3	3	0	11	4	14
Zwarte Mees	0	0	0	0	1	0	1	1	3
Pimpelmees			2	9	8	0	19	7	19
Koolmees			4	16	15	1	36	47	*
Boomkruiper			1	6	5	0	12	7	10
Gaai			3	3	2	2	10	17	11
Ekster			2	4	0	1	7	27	23
Zwarte Kraai			2	2	0	0	4	6	10
Ringmus	2	0	0	0	0	1	3	3	0
Vink			6	21	15	7	49	6	30
Groenling			0	1	0	0	1	9	1
Kneu			3	5	1	11	20	67	25